

СПІВПРАЦЯ УСТАНОВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ЗАКЛАДІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Ніколайчук Т. О.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Анотація. Сучасні еколого-суспільні перетворення вимагають формування нових міжгалузевих інструментів співпраці, в тому числі зі спортивною галуззю. Оздоровлення, реабілітація та спортивне виховання населення має здійснюватись у гармонії та єднанні з навколишнім середовищем, шляхом задоволення не тільки фізичних, але й психологічно-емоційних потреб особистості. Галузь заповідної справи є економічно-привабливою для спортивних та рекреаційно-оздоровчих закладів, оскільки має неабиякий природний ресурсіві-відновлювальний потенціал для людини.

Вступ. Станом на сьогоднішній день сфера фізичної культури та спорту потребує якісних організаційних та еколого-інноваційних перетворень, що спрямовані на екологізацію відносин людини з природою, а також формування екологічної культури проведення спортивних заходів. В той же час, розвиток відносин економіко-екологічного вектору у сфері заповідної справи потребує зручних та економічно-ефективних способів співпраці з іншими царинами національного господарства, які зможуть задовольнити одночасно еколого-соціальні, рекреаційно-оздоровчі та фізичні потреби населення. Враховуючи вищевикладене, розроблення дієвих інструментів співпраці установ природно-заповідного фонду (ПЗФ) та спортивно-оздоровчих закладів забезпечить створення інноваційного вектору співробітництва та формування екологічно-спортивної культури у населення.

Мета дослідження. Метою статті є розгляд інструментів міжгалузевої співпраці установ ПЗФ України та оздоровчих, реабілітаційних, рекреаційних та спортивних установ, як форми співробітництва між представниками приватного сектору економіки та державою, що може стати новим вектором розвитку еколого - інноваційної діяльності.

Завдання дослідження. Наше дослідження присвячене проблемам формування та використання інструментів співробітництва спортивної та природно-заповідної галузей національної економіки, аналізу переваг та недоліків впровадження таких форм співробітництва, як для установ ПЗФ , так і для спортивно-оздоровчих чи спортивно-реабілітаційних закладів.

Методи дослідження. Методами нашого дослідження є комплексне системно-аналітичне дослідження та аналіз економічної та еколого-соціальної ефективності співпраці установ природно-заповідного фонду та спортивно-оздоровчих закладів.

Результати дослідження. Царина заповідної справи, як стратегічно важлива сфера національної економіки країни, повинна враховувати ринкові та соціальні перетворення, оперативно та динамічно відображати ступінь інноваційних процесів та реформувань у національному господарстві країни, які є необхідними у запровадженні концепції сталого розвитку. Гонг Дзянь Лінь стверджує, що екологічний спорт є частиною суспільно-екологічної концепції людства, що представляє собою формування екологічної свідомості та «екологічного мислення фізичного тіла людини». Екологічний спорт є інструментом взаємодії сучасної людини та природи, а також засобом взаємного піклування, формування вільного від фінансово-господарських стимулів суспільства [3]. Пітер А. Хасті вважає, що запорукою розвитку екологічного спорту є еколого-спортивна освіта, яка формує свідомість та культуру фізичних вправ на заповідних або інших екологічно-цінних територіях [4]. Дуарте Араужо, Кіт Девідс, Іен Реншоу зазначають, що еколого-спортивні перетворення у суспільстві мають формуватися завдяки екологічній психології. Спорт має сприйматися у суспільстві, як екологічно-суспільна концепція оздоровлення людства, єднання з природою, формування еколого-психологічної взаємодії з природними ресурсами шляхом їх збереження та відновлення [2]. На думку Трейсі Джей Діксон та Саймону Дарсі розвиток спорту та фізичної активності, на заповідних територіях, має впроваджуватись завдяки підтримки держави, формуванню інформаційно-соціальних механізмів заохочення різних верств населення до екологізації спортивних заходів [1].

Чимало сучасних науковців вважають, що суспільний розвиток має будуватися на підставі еколого-спортивної концепції, що містить у собі наступні елементи: послаблення централізму людини в світі; екологізація усіх життєво важливих сфер діяльності людини; гармонізація людини та природи; визнання природи, як основи фізичного та психологічного здоров'я людини [7]. Нами пропонується формування *спортивно-реабілітаційного напрямку розвитку заповідних територій*, що спрямований на задоволення фізично-спортивних, рекреаційних, оздоровчих, фізично-реабілітаційних потреб населення: 1) *еколого-оздоровчий напрям* – створення міжгалузевих програм співпраці щодо надання реабілітаційних, оздоровчих та медичних послуг населенню, "green-MED" програм (наприклад, співпраця з недержавними установами, що надають послуги у сфері боротьби з негативними звичками (алкогольна залежність, наркотична, залежність від азартних ігор) в частині проведення

психологічних та мотиваційних тренінгів, виконання фізично-дихальних вправ, йоги, тощо (єднання з природою, зміни в ціннісних орієнтаціях особистості тощо); 2) *еколого-інфраструктурний напрям* – створення інфраструктурно-спортивних комплексів та майданчиків на заповідних територіях, з метою популяризації спорту та фізичної культури серед населення; 3) *спортивний напрям* – співпраця зі спортивними та спортивно-оздоровчими установами, проведення змагань, тренувань, програм підготовки професійних спортсменів на територіях заповідного фонду. Здійснення спортивних заходів на заповідних територіях сприяє фізичному оздоровленню спортсменів та формуванню екологічної культури фізичної діяльності; 4) *рекреаційно-оздоровчий напрям* – розвиток еколого-економічного напрямку господарської діяльності, розширення переліку рекреаційних послуг населенню, що можуть надавати установи ПЗФ України; 5) *invent-напрямок* – розвиток розважально-спортивних заходів на заповідних територіях з метою відновлення психологічно-емоційного стану, здійснення психологічної реабілітації, зменшення суспільно-трудового тиску на особистість (наприклад, розвиток екстремальних видів спорту на заповідних територіях, формування екологоорієнтованих спортивно-розважальних заходів, в тому числі корпоративного характеру) [6]; 7) *інклюзивний еколого-економічний напрям* [5]; залучення «нових» суб'єктів господарювання до еколого-економічної підприємницької діяльності, в тому числі підтримка мікропідприємців та соціально-орієнтованих підприємців (наприклад, співпраця установ ПЗФ з дитячими оздоровчими таборами чи спортивними секціями).

Висновки. Формування еколого-спортивного напрямку суспільного розвитку забезпечить задоволення оздоровчих, рекреаційних, медично-реабілітаційних, фізично-спортивних потреб населення, сприятиме поширенню екологічної свідомості та концепції єднання з природою. В той же час спортивно-оздоровчі заходи на заповідних територіях можуть здійснювати психологічно-відновлювальну функцію, сприятимуть зміцненню емоційного стану людей, зниженню моральної втоми та психологічного тиску на особистість, формування концепції «екологічного релаксу та відновлення».

Однак, інструменти здійснення співпраці з освітньою та спортивно-оздоровчою галузями (тренування студентів та спортсменів, проведення тренувань в екологічно-чистій місцевості з незагазованим атмосферним повітрям; підготовка до спортивних змагань на екологічно-чистих територіях, програми професійної підготовки спортсменів до змагань на еко-територіях) є також фінансово-ефективними, а саме: 1) заповідні об'єкти отримують щомісячну або разову плату за надання своїх територій (наприклад, орендна плата, гонорар у

разі перемоги відповідних спортсменів у змаганнях); 2) розширення механізмів співпраці установ ПЗФ та приватних підприємців (залучення недержавних спортивних, реабілітаційних та спортивно-оздоровчих установ до співпраці з заповідною галуззю); 3) формування інвестиційних потоків в галузь, створення інноваційних економіко-організаційних конструкцій (наприклад, співпраця на умовах угод державно-приватного партнерства, франчайзингових угод, в тому числі створення еко-спортивного бренду заповідних об'єктів).

Список використаної літератури

1. Dickson J. Tracey , Simon H. Darcy. A question of time: a brief systematic review and temporal extension of the social ecological framework as applied in sport and physical activity. *The Transl Sports Medicine*. 2020. № 10. URL: [https:// onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/tsm2.203](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/tsm2.203) (дата звернення 03.01.2021). <https://doi.org/10.1002/tsm2.20>.
2. Duarte F. Araujo, Keith Davids , Ian Renshaw. Cognition, Emotion and Action in Sport. *An Ecological Dynamics Perspective*. 2020. № 14 (5). URL: [https:// online library.wiley.com /doi/abs/10.1002/9781119568124.ch25](https://online.library.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781119568124.ch25) (дата звернення 03. 01. 2021). <https://doi.org/10.1002/9781119568124.ch25>.
3. Gong Jian-lin. Ecological sport from the perspective of ecological civilization. *The Journal of Physical Education*. 2008. № 7. URL: [http:// en.cnki. com.cn/ Article_ en/ CJFDTotal-TYXK200807006.htm](http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTotal-TYXK200807006.htm) (дата звернення 09.01.2021).
4. Hastie A. Peter. An Ecological Analysis of a Sport Education Season. *The Journal of Teaching in Physical Education*. 2000. № 19(3). С.355-373. URL: <https://journals.humankinetics.com/view/journals/jtpe/19/3/article-p355.xml> (дата звернення 08.01.2021). <https://doi.org/10.1123/jtpe.19.3.355>.
5. Ніколайчук Т., Хумарова Н. Методологічні засади розвитку підприємницької діяльності соціально- природоохоронного напрямку на основі інклюзивного підходу. Збірник наукових праць «Економічні інновації». 2019. №4 (73). С.125-137. doi: 10.31520/ei.2019.21.4(73).125-138.
6. Ніколайчук Т. Об'єкти природно-заповідного фонду як комплексні «зони вражень»: основні теоретичні аспекти. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: збірник матеріалів XIV Міжнародної наукової конференції. Львів, 2020.* – С.263-268.
7. Zhou Zhi-jun, He Liang Philosophical contemplation of deep ecological sport view. *The Journal of Physical Education*. 2009. №4. URL: http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTotal-TYXK200904006.htm (дата звернення 09.01.2021).